

УДК: 657.6

DOI: 10.31732/2663-2209-2025-79-35-41

Дата надходження: 20.08.2025

Дата прийняття до друку: 18.09.2025

Дата публікації: 30.09.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОМУ КОНТРОЛІ ТА АУДИТІ

Світлана Бессонова¹, Анна Бессонова², Тетяна Остапенко³

¹Канд. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та банківської справи, Приазовський державний технічний університет, м. Дніпро, Україна, e-mail: bessonovasvitlana71@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4938-3375>

²Д-р філософії, доцент кафедри туризму та економіки підприємств, Дніпровська політехніка, м. Дніпро, Україна, e-mail: sheloba17@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4747-1187>

³Канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи, Приазовський державний технічний університет, м. Дніпро, Україна, e-mail: ostapenko13@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3383-0775>

APPLICATION OF ELEMENTS OF ACCOUNTING METHOD IN INTERNAL ECONOMIC CONTROL AND AUDIT

Svitlana Bessonova¹, Anna Bessonova², Tetyana Ostapenko³

¹Candidate of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking, Pryazovsky State Technical University, Dnipro, Ukraine, e-mail: bessonovasvitlana71@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4938-3375>

²Ph.D., Associate Professor of the Department of Tourism and Enterprise Economics, Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine, e-mail: sheloba17@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4747-1187>

³Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking, Pryazovsky State Technical University, Dnipro, Ukraine, e-mail: ostapenko13@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3383-0775>

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти застосування елементів методу бухгалтерського обліку. Проаналізовані та систематизовані елементи методу бухгалтерського обліку при роботі аудиторів та бухгалтерів-контролерів. Результатом застосування елементів методу бухгалтерського обліку у вирішенні професійних аспектів контролерів та аудиторів є підвищення ефективності управління на підприємстві. Їх узгоджене застосування сприяє виявленню внутрішніх резервів підприємства, оптимізації витрат, забезпеченню збереження активів і дотриманню вимог чинного законодавства. Крім того, виявлено, що системне використання елементів обліку посилює аналітичну функцію бухгалтерської інформації, що, у свою чергу, підвищує якість прийняття управлінських рішень. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення обліково-аналітичної роботи на підприємствах різних галузей економіки. Метою статті є дослідження теоретичних та методологічних аспектів застосування елементів методу бухгалтерського обліку у вирішенні професійних аспектів у професійній діяльності бухгалтера, контролера-бухгалтера і аудитора, визначення шляхів до їх подолання, а також підвищити ефективність управління на підприємстві. Дослідження ґрунтувалося на застосуванні методів аналізу та синтезу, які дали змогу глибше осмислити сутність понять і виявити внутрішню логіку взаємозв'язків між обліковими категоріями. Стаття пропонує розширений погляд на застосування елементів методу бухгалтерського обліку в системах внутрішньогосподарського контролю та аудиту є комплексним і багаторівневим процесом, які забезпечують надійність облікової інформації, підвищують рівень економічної безпеки підприємства та створюють підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень, є необхідною умовою для забезпечення прозорості фінансово-господарської діяльності та дотримання принципів добросовісного ведення бізнесу. Формування аналітичної бази для внутрішньогосподарського контролю та аудиту узгоджене застосування елементів методу бухгалтерського обліку сприяє виявленню внутрішніх резервів підприємства, оптимізації витрат, забезпеченню збереження активів і дотриманню вимог чинного законодавства.

Ключові слова: бухгалтерський облік; метод бухгалтерського обліку; внутрішньогосподарський контроль; аудит; фінансова звітність.

Формули: 0; **рис.:** 0; **табл.:** 1, **бібл.:** 10

Abstract. *The theoretical aspects of the application of elements of the accounting method were studied. Elements of the accounting method in the work of auditors and controller-accountants were analysed and systematized. The result of applying the elements of the accounting method in solving the professional aspects of controllers and auditors is an increase in the efficiency of management at the enterprise. Their coordinated application contributes to the identification of internal reserves of the enterprise, optimization of costs, ensuring the preservation of assets and compliance with the requirements of current legislation. In addition, it was found that the systematic use of accounting elements enhances the analytical function of accounting information, which, in turn, improves the quality of management decision-making. The results of the study can be used to improve accounting and analytical work at enterprises in various sectors of the economy. The article offers an expanded view of the application of elements of the accounting method in systems of internal economic control and audit is a complex and multi-level process that ensures the reliability of accounting information, increases the level of economic security of the enterprise and creates a basis for making effective management decisions, is a necessary condition for ensuring the transparency of financial and economic activities and compliance with the principles of good faith business conduct. The purpose of the article is to study the theoretical and methodological aspects of the application of elements of the accounting method in solving professional aspects in the professional activities of an accountant, controller-accountant and auditor, to determine ways to overcome them, and to increase the efficiency of management at the enterprise. The study was based on the application of methods of analysis and synthesis, which made it possible to more deeply comprehend the essence of concepts and identify the internal logic of the relationships between accounting categories. Formation of an analytical base for internal economic control and audit coordinated application of elements of the accounting method contributes to the identification of internal reserves of the enterprise, optimization of costs, ensuring the preservation of assets and compliance with the requirements of current legislation.*

Keywords: *accounting; accounting method; internal control; audit; financial reporting.*

Formulas:0; **fig.:** 0; **tab.:** 1; **bibl.:**10

Постановка проблеми. В умовах економічної трансформації особливого значення набуває удосконалення бухгалтерського обліку. Вдосконалення бухгалтерського обліку, в сучасних інтеграційних процесах, особливого значення набувають при прийнятті стратегічних управлінських рішень. Оскільки бухгалтерський облік ґрунтується на застосуванні методу бухгалтерського обліку у складі якого використовуються такі елементи, як: документація, бухгалтерські рахунки, подвійний запис, оцінка, інвентаризація, калькуляція, баланс, фінансова звітність. Внутрішньогосподарський контроль та аудит у своїй професійній діяльності спирається на дані бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню методу бухгалтерського обліку були присвячено роботи видатних науковців, таких як: Киш Є.Б (2022), Онешко С.В., Дроздова О.Г., Іванова Н.А. (2023), Пугаченко О.Б., Зарудна Н.Я. (2022), Засадний Б., Михальська О., Фещенко Ю. (2022), Чорна Л.О., Піщик О.В., Матяш О.Ю. (2021), Гаркуша С.А. (2025) та інших. Проблема організації внутрішньогосподарського контролю та аудиту, їх сутності та методиці, функціонуванню присвячено роботи

українських вчених, як Фабіянська В.Ю. (2021), Михалевич С. (2024), Даценко Г.В., Кудирко О.М., Коцеруба Н.В. (2024), Праг'я Шарма (2025) та інших. Втім у сучасній науковій літературі практично не висвітлюється поєднання елементів бухгалтерського обліку з такими аспектами діяльності бухгалтера, як внутрішньогосподарський контроль та аудит. Ці складові бухгалтерського обліку зазвичай розглядаються як окремі об'єкти дослідження, начебто не пов'язані з його основною діяльністю, що не є вірним твердженням та потребує належного висвітлення в науковому дослідженні.

Формулювання мети та методів дослідження. Метою статті є висвітлення застосування елементів методу бухгалтерського обліку у вирішенні професійних аспектів у професійній діяльності бухгалтера, контролера-бухгалтера і аудитора, визначення шляхів до їх подолання, а також підвищити ефективність управління на підприємстві. Дослідження ґрунтувалося на застосуванні методів аналізу та синтезу, які дали змогу глибше осмислити сутність понять і виявити внутрішню логіку взаємозв'язків між обліковими категоріями. Індуктивно-дедуктивний підхід використовувався для формулювання загальних висновків на

основі аналізу конкретних прикладів практичного застосування елементів обліку на підприємствах. Значну увагу приділено логічному та порівняльному аналізу – для зіставлення підходів до використання елементів у межах контролю та аудиту, а також для виявлення їх спільних і відмінних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метод бухгалтерського обліку являє собою сукупність прийомів і способів, що дозволяють у грошовому вимірі систематизовано відображати та узагальнювати облікові об'єкти за ознаками економічної однорідності. Його застосування спрямоване на контроль за дотриманням вимог статутних документів, раціональне використання виробничих ресурсів, забезпечення збереження майна підприємства та досягнення високих результатів господарської діяльності (Киш, 2022). Бухгалтерський облік у процесі діяльності підприємства послідовно та систематизовано обробляє дані в інформацію, при цьому використовуються різні елементи методу бухгалтерського обліку. Контрольно-аудиторська діяльність є невід'ємною частиною у прийнятті виважених управлінських рішень. Внутрішньогосподарський контроль та аудит призначені для розкриття виявлених порушень, дотримання вимог нормативно-законодавчої бази, удосконалення ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, дотримання та оптимізація облікової політики.

У сучасних умовах господарювання, які характеризуються високою динамікою економічних процесів, інтенсивною цифровізацією облікових систем та зростаючими вимогами до достовірності фінансової звітності (Pragya Sharma, 2025), особливої актуальності набуває детальне вивчення функціонального потенціалу елементів методу бухгалтерського обліку. Їх роль виходить далеко за межі суто технічного інструментарію, трансформуючись у засіб забезпечення надійного контролю та аудиту діяльності підприємства. Кожен елемент методологічної основи обліку виконує

специфічні функції у процесі внутрішньогосподарського контролю і зовнішнього аудиту, утворюючи комплексну систему діагностики та моніторингу фінансово-господарських процесів (Онешко та ін., 2023).

Оцінка як первинний елемент обліку становить основу адекватного грошового вираження майнового стану підприємства. У внутрішньогосподарському контролі вона використовується для перевірки правильності застосування вартісних показників при операціях з активами, зокрема, придбанні, вибутті, переміщенні та утилізації. Особлива увага приділяється методам формування залишкової вартості, визначенню справедливої та споживчої вартості об'єктів. Контрольна діяльність у цьому контексті має на меті забезпечення відповідності оцінки вимогам законодавства, стандартам бухгалтерського обліку та внутрішнім нормативним документам підприємства (Фабіянська, 2021). В аудиті ж елемент оцінки виконує роль індикатора достовірності фінансових показників, зокрема активів, зобов'язань, дебіторської та кредиторської заборгованості, доходів і витрат. Аудитор перевіряє обґрунтованість застосованих методів оцінювання, правильність їх документального підтвердження та відповідність прийнятій обліковій політиці.

Документація є базовим засобом фіксації фактів господарської діяльності. Її використання в системі внутрішнього контролю дозволяє здійснювати перевірку повноти, достовірності та своєчасності відображення операцій у первинних документах. Контролю підлягає наявність усіх необхідних реквізитів, коректність підписів уповноважених осіб, застосування печаток, а також дотримання термінів зберігання оброблених документів. У сфері аудиту документація виконує роль джерела об'єктивної інформації для формування незалежної думки аудитора щодо достовірності фінансової звітності (Михалевич, 2024). Зокрема, аналізується відповідність оформлення документів законодавчим вимогам, повнота відображення господарських фактів та

зв'язок між первинними і зведеними обліковими формами.

Бухгалтерські рахунки, як структурний елемент методу, забезпечують групування та систематизацію господарських операцій. Внутрішньогосподарський контроль передбачає моніторинг застосування рахунків та субрахунків відповідно до чинного Плану рахунків, а також перевірку логічної послідовності їх використання. В аудиті цей елемент дозволяє здійснювати ретроспективний аналіз руху господарських засобів, забезпечуючи виявлення помилок у відображенні господарських фактів та порушень у веденні обліку.

Подвійний запис як універсальний метод подвійного відображення операцій є ключовим механізмом забезпечення логічної збалансованості бухгалтерських даних. Він дозволяє ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами обліку. Контрольні процедури включають аналіз кореспонденції рахунків, перевірку відповідності змісту операцій їх відображенню у бухгалтерському обліку. У процесі аудиту подвійний запис оцінюється як з погляду технічної правильності, так і на предмет відповідності економічному змісту господарських подій (Пугаченко & Зарудна, 2022).

Баланс – узагальнюючий елемент облікової системи – забезпечує агрегування інформації про наявні активи та джерела їх фінансування. У межах внутрішнього контролю здійснюється перевірка повноти та достовірності відображення облікових об'єктів у балансі. Аудит, у свою чергу, спрямований на оцінку відповідності балансу стандартам фінансової звітності, перевірку методів оцінки активів та пасивів, а також збереження балансу протягом встановленого терміну відповідно до вимог нормативних документів.

Звітність формує завершальний етап облікового процесу. Вона є системою

взаємопов'язаних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства. Контроль зосереджується на перевірці повноти і точності відображення доходів, витрат, результатів господарської діяльності у звітних формах (Zasadnyi et. al, 2022). Аудиторська перевірка включає аналіз зіставності показників, відповідності звітності прийнятим стандартам, внутрішній обліковій політиці та зовнішнім нормативним актам.

Калькулювання як спосіб обчислення собівартості продукції відіграє важливу роль у формуванні облікової інформації про витрати. У контролі цей елемент використовується для оцінки економічної ефективності виробництва, виявлення резервів зниження витрат та підвищення рентабельності. Аудит витрат дозволяє встановити обґрунтованість їх включення до собівартості, правильність обчислення калькуляцій та відповідність витрат до облікових стандартів.

Інвентаризація – дієвий інструмент перевірки фактичної наявності матеріальних цінностей, грошових коштів і розрахункових взаємин. У межах контролю інвентаризація дає змогу оцінити виконання виробничих завдань, виявити нестачі або надлишки, перевірити відповідність документальних даних фактичному стану об'єктів. Аудитор, у свою чергу, аналізує результати інвентаризації, правильність оформлення відповідної документації (Даценко та ін., 2024), своєчасність її проведення та відповідність установленим регламентам.

Для більшої наочності та систематизації результатів дослідження у таблиці 1 представлено основні елементи методу бухгалтерського обліку та особливості їх застосування у внутрішньогосподарському контролі й аудиті. Такий підхід дозволяє виявити як спільні риси, так і відмінності у використанні кожного елементу, що підвищує ефективність управлінських рішень на підприємстві.

Таблиця 1

**Застосування елементів методу бухгалтерського обліку у
внутрішньогосподарському контролі та аудиті**

Елемент методу обліку	Використання у внутрішньому контролі	Використання в аудиті
Документація	Перевірка повноти, достовірності та своєчасності оформлення первинних документів	Джерело доказів для підтвердження достовірності фінансової звітності
Бухгалтерські рахунки	Моніторинг правильності застосування рахунків і субрахунків	Аналіз руху господарських засобів, виявлення помилок у відображенні операцій
Подвійний запис	Перевірка кореспонденції рахунків, збалансованості даних	Оцінка відповідності змісту операцій їх економічній сутності
Оцінка	Контроль правильності визначення вартості активів і зобов'язань	Перевірка обґрунтованості методів оцінювання, їх документального підтвердження
Баланс	Перевірка достовірності відображення активів і пасивів	Оцінка відповідності балансу стандартам фінансової звітності
Фінансова звітність	Аналіз точності та повноти показників	Перевірка зіставності та відповідності стандартам
Калькулювання	Виявлення резервів зниження витрат та підвищення ефективності	Перевірка правильності обчислення собівартості та відповідності стандартам
Інвентаризація	Перевірка фактичної наявності активів та ресурсів	Аналіз результатів інвентаризації, перевірка правильності оформлення документів

Джерело: створено авторами

Таким чином, застосування елементів методу бухгалтерського обліку в системах внутрішньогосподарського контролю та аудиту є комплексним і багаторівневим процесом. Вони забезпечують надійність облікової інформації, підвищують рівень економічної безпеки підприємства та створюють підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень. Гармонійне поєднання цих елементів у практичній площині є необхідною умовою для забезпечення прозорості фінансово-господарської діяльності та дотримання принципів добросовісного ведення бізнесу.

Комплексне й цілеспрямоване застосування елементів методу бухгалтерського обліку у процесах внутрішньогосподарського контролю та аудиту значно посилює управлінський

потенціал підприємства. Завдяки чіткому відображенню господарських процесів, правильній оцінці активів і зобов'язань, документальному підтвердженню кожної операції та системному групуванню інформації, керівництво отримує об'єктивну та своєчасну інформацію для прийняття рішень. Передусім, забезпечується фінансова прозорість, яка дозволяє виявляти слабкі місця у витратній структурі, ефективніше планувати бюджет і уникати необґрунтованих витрат (Чорна та ін., 2021). Наприклад, ретельне калькулювання собівартості дає змогу не лише точно формувати ціну продукції, а й аналізувати вплив окремих витратних статей на загальний результат.

По-друге, якісна система обліку у поєднанні з ефективним внутрішнім контролем сприяє своєчасному виявленню

та попередженню зловживань, помилок і фінансових ризиків. Зокрема, інвентаризація та аудит первинних документів знижують імовірність перекручення облікової інформації, що позитивно впливає на достовірність звітності. По-третє, аудиторська оцінка не лише підтверджує достовірність звітності, але й виявляє резерви підвищення ефективності діяльності, оптимізації управлінських процесів та покращення внутрішніх регламентів.

Крім того, впровадження і постійне вдосконалення елементів методу обліку формує систему управлінської відповідальності, в якій кожна дія є зафіксованою, аргументованою та аналітично обґрунтованою. Це стимулює працівників до дотримання процедур і високих стандартів якості роботи (Гаркуша, 2025). Загалом, використання елементів методу бухгалтерського обліку не є ізольованим технічним процесом. Воно інтегрується в загальну систему управління підприємством, забезпечуючи інформаційне підґрунтя для стратегічного й оперативного планування, оцінки результативності, підвищення рентабельності й зміцнення фінансової стабільності суб'єкта господарювання.

Висновки. Застосування таких елементів, як оцінка, документація, подвійний запис, бухгалтерські рахунки, баланс, звітність, калькулювання та інвентаризація, є ключовим чинником

підвищення рівня фінансової дисципліни, економічної обґрунтованості управлінських рішень та інформаційної прозорості. Встановлено, що елементи методу бухгалтерського обліку не лише забезпечують технічну основу облікової системи, але й формують аналітичну базу для внутрішньогосподарського контролю та аудитора. Їх узгоджене застосування сприяє виявленню внутрішніх резервів підприємства, оптимізації витрат, забезпеченню збереження активів і дотриманню вимог чинного законодавства.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є розширення методологічних підходів до інтеграції елементів бухгалтерського обліку в системи автоматизованого контролю та аудиту. Доцільним також є аналіз впливу цифрових технологій (зокрема, штучного інтелекту, блокчейн-технологій, хмарних сервісів) на трансформацію традиційних елементів облікового методу. Окрему увагу заслуговує дослідження специфіки застосування методів бухгалтерського обліку в галузевому розрізі – наприклад, у бюджетній сфері, аграрному секторі, малому бізнесі тощо. Крім того, актуальним є вивчення впливу міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) на адаптацію облікових елементів у процесах внутрішнього контролю та аудиту на українських підприємствах.

Література:

1. Киш, Є.Б. (2022). Генезис наукової інтерпретації «Методологія бухгалтерського обліку». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 43, 60-65. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-43-10>
2. Онешко, С.В., Дроздова, О.Г., & Іванова, Н.А. (2023). Щодо зростання інформаційного потенціалу цифрового економічного простору: модернізація бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. *Академічні візії*, 21. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8143112>
3. Фабіянська, В.Ю. (2021). Аудиторська документація як інструмент забезпечення якості в аудиті. *Ефективна економіка*, 12. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.98>
4. Михалевич, С. (2024). Суть внутрішньогосподарського контролю та його

- організація на швейних підприємствах. *Галицький економічний вісник*, 4(89), 49-54. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.04.049
5. Пугаченко, О.Б., & Зарудна, Н.Я. (2022). Внутрішній контроль порядку відображення в бухгалтерському та управлінському обліку довгострокових зобов'язань. *Економіка та суспільство*, 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-4>
6. Zasadnyi, B., Mykhalska, O., & Feshchenko, Y. (2022). The influence of professional judgment on the use of elements of the accounting method under the application of IFRS. *Technology audit and production reserves*, 5(4/67), 16-21. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2022.267325>

7. Даценко, Г.В., Кудирко, О.М., & Коцеруба, Н.В. (2024). Інвентаризація як метод внутрішньогосподарського контролю. *Причорноморські економічні студії*, 85, 71-75. <https://doi.org/10.32782/bses.85-13>
8. Чорна, Л.О., Піщик, О.В., & Матяш, О.Ю. (2021). Еволюційний розвиток управлінського потенціалу підприємства. *Економіка та держава*, 4, 59-63. <https://doi.org/10.32702/23066806.2021.4.59>
9. Гаркуша, С.А. (2025). Управлінський облік: суть та побудова. *Інфраструктура ринку*, 82, 91-97. <https://doi.org/10.32782/infrastructure82-14>
10. Pragma Sharma (2025). The Transformative Role of Blockchain Technology in Management Accounting and Auditing: A Strategic and Empirical Analysis. *Journal of Information Systems Engineering and Management*, 10(17s), 197-210. <https://doi.org/10.52783/jisem.v10i17s.2719>